

16. desember 2015

Utkast til Næringspolitisk program 2016-2020 Norges Bondelag

Innhold

Innledning.....	1
Norsk landbruk i framtida	2
Mål for norsk landbruk.....	3
Mål i landbrukspolitikken.....	3
Mål 1: Bærekraftig bruk av ressursgrunnlaget	3
Delmål 1: Landbruk viktig i framtidens bioøkonomi	3
Delmål 2: Redusere landbrukets klimapåvirkning, tilpasse næringa til klimaendringer og bidra til klimaløsninger	4
Delmål 3: Øke forskning og utvikling og styrke kompetansen	4
Delmål 4: Eiendomspolitikk som ivaretar matjorda og familielandbruket	5
Delmål 5: Rovviltpolitikken må sikre bærekraftig utmarksutnytting	6
Delmål 6: Ivareta bonden som yrkesutøver	7
Mål 2: Trygg mat og dyrevelferd i verdensklasse	8
Delmål 1. Trygg mat til alle.....	8
Delmål 2. Norsk dyrevelferd skal være i verdenstoppen.....	8
Mål 3: Landbruk i hele landet.....	9
Delmål: 1 Økt lønnsomhet som grunnlag for investeringer og rekruttering	9
Delmål 2: Økt matproduksjon på norske ressurser	11
Delmål 3: Opprettholde importvernet og nasjonal politisk styring.....	12
Delmål 4: Styrke markedsordningene	13
Delmål 5: Bedre balanse og maktfordeling i verdikjeden for mat.....	14
Delmål 6: Lokalmat og økologisk produksjon	14
Mål 4: Verdiskaping og gode lokalsamfunn.....	14
Delmål 1: Landbruk gir verdiskaping i hele landet	14
Delmål 2: Næringsutvikling for å styrke landbrukets inntektsgrunnlag	15
Ti grunner for norsk landbruk	16

Innledning

Næringspolitisk program vedtas av Norges Bondelags årsmøte hvert fjerde år. Programmet gir hovedstandpunkter og retning i landbrukspolitikken, og er førende for strategier, årlige prioriteringer og tiltak.

Norsk landbruk i framtida

Det er stort behov for økt matproduksjon globalt. Verdens befolkning vokser, samtidig som klimaendringer gjør matproduksjon vanskeligere. Skal verdenssamfunnet ha mulighet til å øke matproduksjonen må alle tilgjengelige ressurser tas i bruk, og produksjonene må være tilpasset de naturgitte forholdene.

I Norge produserer vi under halvparten av maten vi spiser, og folketallet øker. Vi vil derfor følge opp *målsettingen om økt matproduksjon på norske ressurser med sikte på økt sjølforsyning*.

Reell økt sjølforsyning og matsikkerhet forutsetter at mest mulig av norsk matproduksjon er basert på norske areal- og fôrressurser. Hele landet må utnyttes, og det må legges til rette for best mulig geografisk produksjonsfordeling. Et landbruk med både store og små bruk gjør oss best i stand til å produsere maten på en bærekraftig og klimavennlig måte.

Bioøkonomi er all produksjon av varer og tjenester med utgangspunkt i biologiske ressurser. Matproduksjon er bioøkonomi og vil fortsatt være hovedoppgaven for landbruket. Nye produkter, nye måter å utnytte ressursene på og fornybare erstatninger basert på de biologiske ressursene, vil være viktige bidrag fra landbruket i det grønne skiftet.

Bedre inntektsmuligheter og forutsigbarhet for framtidige investeringer er en forutsetning for økt matproduksjon og rekruttering. For å nå disse hovedmåla, trengs økte budsjettoverføringer. Det er avgjørende for at bonden kan ta framtidsrettede valg med hensyn til matsikkerhet, klima, god agronomi og trygg mat.

Fire bærebjelker er avgjørende for norsk landbruk:

- **Importvern.** Matproduksjon i alle deler av landet, nasjonal matvareberedskap og norsk råvareproduksjon med prisuttak i markedet er helt avhengig av et velfungerende importvern.
- **Jordbruksavtalen med prisforhandlinger og budsjettoverføringer** er styringsverktøyet i landbrukspolitikken. Jordbruksavtalen gir inntektsmuligheter og gjør det mulig å føre en aktiv landbrukspolitikk. Utjevning mellom distrikter og små og store bruk sikrer landbruk over hele landet.
- **Juridiske virkemidler og eiendomspolitikk.** I Norge utgjør dyrka mark kun 3 % av landarealet. Vi må ta vare på all matjord og matjorda trenger sterkere juridisk vern. Lokalt eierskap gir verdiskaping og næringsutvikling i bygdene. Familiejordbruket med personlig eierskap til jorda bidrar til robuste lokalsamfunn og mer livskraftige distrikt.
- **Markedsordningene** er avgjørende for å opprettholde landbruk over hele landet. Det gir bonden avsetning uavhengig av geografisk plassering, stabile og forutsigbare priser for bonden, industrien og forbrukeren.

Mål for norsk landbruk

Norges Bondelags hovedmål for norsk landbruk er:

Økt matproduksjon på norske ressurser, produsert på en bærekraftig måte og som gir trygg mat til alle.

Økt verdiskaping gjennom bruk av ressursgrunnlaget som gir næringsutvikling, arbeidsplasser og grobunn for levende lokalsamfunn i hele landet.

Mål i landbrukspolitikken

Mål 1: *Bærekraftig bruk av ressursgrunnlaget*

Mål 2: *Trygg mat og dyrevelferd i verdensklasse*

Mål 3: *Landbruk i hele landet*

Mål 4: *Verdiskaping og levende lokalsamfunn*

Mål 1: Bærekraftig bruk av ressursgrunnlaget

Delmål 1: Landbruk viktig i framtidens bioøkonomi

Bioøkonomi er bærekraftig produksjon og omdanning av biomasse til mat-, helse- og fiberprodukter til industrielle produkter og energi.

Landbruk er en del av bioøkonomien. Biomasseproduksjonen fra jord- og skogbruk skal være en av grunnpillarene for utviklingen av bioøkonomien og ha avgjørende betydning for at Norge kan oppfylle klimamålene.

Jordbruket er i dag en komplett verdikjede. Dette er et godt utgangspunkt for å forsterke og videreutvikle produksjonen av biologiske produkter. Den økte politiske oppmerksomheten og større ambisjoner fra forskning og næringsliv om å utnytte potensialet innenfor bioøkonomi, gir store muligheter for landbruket. Vi vil kunne produsere enda flere av de fornybare produktene og tjenestene som skal erstatte det som i dag bidrar til klimaproblemer.

Økt kunnskap om ressursene i landbruket gir nye muligheter for næringsutvikling og gjør at ressursene verdsettes høyere. Når flere utforsker mulighetene øker sjansene for at det skapes innovasjoner og at det oppstår nye former for samarbeid.

Norges Bondelag vil:

- arbeide for etablering av klima- og miljøfond
- støtte utvikling av klimavennlig teknologi
- ta initiativ til kartlegging av landbrukets ressurser med målsetting om å utvikle nye biobaserte produksjoner og tjenester
- at restråstoffer skal gå gjennom bioteknologiske prosesser og øke verdiskapingen for hele verdikjeden
- utnytte etablert samvirkestruktur og sikre bondens andel av verdiskapingen
- bidra til nye kontakter mot andre næringer, kunnskapsinstitusjoner og sivil samfunn.

Delmål 2: Redusere landbrukets klimapåvirkning, tilpasse næringa til klimaendringer og bidra til klimaløsninger

Klimaendringer er vår tids største miljøutfordring. Løsninger krever optimal utnytting av naturressursene, både som lager for karbon, matproduksjon og nye produkter som kan erstatte dagens fossilbaserte varer. ***Landbruket er en del av løsningen. Naturen skal brukes slik at ressursene ikke forringes for kommende generasjoner.***

Skal vi lykkes med økt matproduksjon på norske ressurser, må vi ta vare på matjorda og arealenes produksjonsevne. Landbruket må drives der naturressursene er.

Det er ikke mulig å produsere mat uten klimagassutslipp, men det er mulig å drive slik at klimabelastningen reduseres. Et bærekraftig landbruk vil kreve omstilling av næringa og tilpassing til endret klima.

Omstillingene innebærer mange - små og større - klimatiltak hos hver enkelt bonde. Dette krever investeringer som må finansieres.

Klimatilpassinger betyr økt innsats på agronomi, grøfting, utvikling av nye sorter og dyrkingsmåter samt nye teknologiske løsninger for transport, tørking og lagring.

Klimaløsninger betyr ny energiproduksjon, karbonlagring i f.eks skog og bruk av klimavennlige materialer. Redusert bruk av fossil energi med målsetting om et fossilfritt landbruk innen 2030 og overgang til fornybar bioenergi er en hovedsatsing.

Økt satsing på forskning og utvikling, formidling av kunnskap og en aktiv rådgivning er nødvendig for å finne nye løsninger.

Norges Bondelag vil:

- arbeide for rådgivning til alle bønder for gjennomføring av klimatiltak
- ta initiativ til en forpliktende plan om fossilfritt landbruk innen 2030
- stille krav til hele verdikjeden om fossilfri energiplattform
- redusere andelen importerte fôrråvarer til fordel for norskproduserte innsatsmidler, for å minske landbrukets klimaavtrykk
- arbeide for økt karbonlagring gjennom god agronomi og økt avkastning på arealene
- sikre gode erstatningsordninger for bønder rammet av flom, ras og naturkatastrofer

Delmål 3: Øke forskning og utvikling og styrke kompetansen

FoU

Overgangen fra oljeøkonomi til bioøkonomi og tilpassing til klimaendringer krever særlig at forskning, utvikling, formidling og utdanning innen grønn sektor prioriteres. Det er også nye kompetansebehov bl.a knyttet til matsikkerhet, foredling og markedsføring.

Forsknings- og utviklingsarbeid må være relevant for bonden og lett tilgjengelig for bonden.

Kompetanse bygges gjennom praktisk arbeid, formidling av kunnskap, rådgivning og formell utdanning. Landbruket styrkes av et kompetent fagmiljø rundt bonden. Kort vei fra forskning til bruk av ny kunnskap hos bonden er en styrke som må videreutvikles.

Norges Bondelag vil:

- styrke forskning og utvikling på omstilling og tilpassning til endret klima
- styrke forskning som gir grunnlag for overgang fra oljebasert til biobasert verdiskaping
- kreve særlig fokus på områder innen fôrutvikling
 - sortsutvikling for endret norsk klima
 - klimatilpasset teknologi og jordkultur
 - bruk av norske ressurser som grovfôr, beite og korn
 - bruk av nye fôrressurser fra skog og hav
- ha økt forskning og overvåking som sikrer trygg mat
- opprettholde rådgivningstjenestene i landbruket

Kompetanse - behov og krav

Bonden trenger brei kompetanse og tilegner seg ny kunnskap gjennom hele yrkeslivet for å tilpasse seg endrede naturgitte, samfunnsmessige og politiske rammer.

Et kompetansekrav uten tilbakevirkende kraft må innføres. Naturbruksskolene må styrkes i alle fylker og tilby fagutdanning for alle som skal inn i næringa, samt voksenagronomutdanning. Fortsatt satsing på rekruttering til utdanning er nødvendig. Etter- og videreutdanningstilbud gjennom skole og rådgivning er viktige kompetansetiltak.

Næringa trenger høy faglig kompetanse hos utdanningsinstitusjoner, forskning, rådgivning, administrasjon og forvaltning. Finansiering av landbruksfag i videregående skole, fagskole og høyere utdanning må være et offentlig ansvar.

Norges Bondelag vil:

- jobbe for god landbruksfaglig grunnutdanning gjennom den videregående skolen i alle fylker
- jobbe for at fagskoletilbud i næringa utvikles videre
- arbeide for innføring av kompetansekrav i landbruket tilsvarende agronomkompetanse. Rammer og konsekvenser utredes med sikte på å etablere et system innen 2018.
- at skole- og utdanningsinstitusjoner og rådgivningstjenesten samarbeider tettere om etter- og videreutdanning for bønder

Delmål 4: Eiendomspolitikk som ivaretar matjorda og familielandbruket

Produksjon av mat, bioenergi og fiber krever bærekraftig arealbruk. Da må vi bevare matjorda, sikre lokalt eierskap og redusere hindringer for aktiv arealbruk. Aktiv bruk gir det beste vern.

Bedre jordvern

Vi må ta vare på all matjord for å mette dagens og kommende generasjoner. Jordvern bør derfor være overordnet i all framtidig arealforvaltning.

Norges Bondelag vil:

- gi all dyrket og dyrkbar jord et juridisk vern
- gå inn for en samlet nasjonal plan for vern av matjord

- gi den beste jorda sterkest vern
- god matjord må prises slik at andre alternativer foretrekkes ved utbygging
- dispensasjon kan gis kun for nasjonalt viktige samfunnsinteresser, og med krav om høy utnyttelse av arealene
- at eventuelle dispensasjoner skal behandles av statlig myndighet som fylkesmannen
- senke måltallet for omdisponering av matjord

Sikre eierskap til ressursene

Den norske modellen som fordeler eierskap til ressurser på mange, har gitt verdiskaping og vekst i hele landet. Lokalt og langsiktig eierskap til natur- og arealressursene må sikres gjennom lovverket. Det er sammen med styrket eiendomsrett grunnlag for økt innovasjonsevne, verdiskaping, investeringer, ressursutnyttelse og produksjon av trygg norsk mat. Land uten konsesjonsregler har høyest leiejordsandel.

Bønder eier og forvalter store deler av Norges areal. 180 000 landbrukseiendommer omfatter om lag 70 % av Norges areal. Dette gir et særlig forvalteransvar. Store verdier knyttet til jakt- og fiskeressursene gir grunnlag for næringsvirksomhet basert på natur- og arealressursene

Norges Bondelag vil:

- videreføre odelslov og odelslovens grunnlovsvern
- opprettholde konsesjonsloven med boplikt
- videreføre priskontroll av eiendommer som gir forrenting av kapital og fremmer rekruttering
- sikre driveplikt for all matjord
- sikre grunneiers råderett over ressursene på egen eiendom
- sikre bærekraftig høsting av vilt- og fiskeressursene som grunnlag for næringsinntekter og opplevelser
- arbeide for fullverdig erstatning dersom rådighets- eller eiendomsretten innskrenkes og årlige erstatninger ved båndlegging av arealer
- stimulere til omsetning av areal for å redusere leiejordsandelen og sikre rekruttering og aktiv drift
- salg av separate jordbruks- og skogsareal bør være skattefritt ved salg til tilgrensende eiendommer.

Delmål 5: Rovviltpolitikken må sikre bærekraftig utmarksutnytting

Rovviltforlikene (2004 og 2011) skal ivareta både rovdyr og beitenæring. Beitebruk i hele landet og utnytting av utmarksressursene gjennom jakt, forutsetter at rovdyrstammene holdes på et begrenset nivå. Den norske populasjonen av bjørn og spesielt ulv påvirkes i stor grad av utviklinga i Sverige. Omfang og utbredelse av rovdyrstammene på svensk side av grensa må derfor tillegges større vekt i norsk forvaltning enn tilfellet er i dag.

Rovdyrforlikene må følges opp slik at beiteressursene kan utnyttes. Rovdyr med et skadepotensial i prioriterte beiteområder må felles umiddelbart.

Erstatningsordningene og bestandsregistreringene må forbedres og beitebrukere i ulike fylker må likebehandles.

Norges Bondelag vil:

- fjerne målet om ynglinger av ulv i Norge
- at innenfor dagens forvaltningsregime må ulvesona uansett reduseres, slik at Glomma utgjør vestre grense sørover til Øyeren
- innføre fri jakt på ulv utenfor sona og ha skadeuttak innenfor ulvesona
- ha mer fellesnordisk forvaltning av ulv og bjørn
- redusere bestandsmålet for bjørn
- innføre aktiv forvaltning av kongeørn med bestandsmål og bruk av skadefelling
- at bestandsmålene må følges opp. Det innebærer effektive uttak av jerv, bjørn og gaupe, slik at populasjonen følger de vedtatte bestandsmåla
- skadegjørere generelt
- at Staten sikrer finansiering og oppbygging av kompetanse til lokale fellingslag
- at dyreeiere som tvinges til å slutte med beitedyr på utmarksbeite skal kompenseres fullt ut for tap, sannsynlige tap og følgeskader. Kostnadene skal dekkes utenfor jordbruksavtalen.
- avvise forhåndserstatning som erstatningsmodell. Det skal ytes erstatning for alle sannsynliggjorte tap ut over normaltaket.

Delmål 6: Ivareta bonden som yrkesutøver

Landbruksnæringa bidrar sterkt til at bygdene til attraktive steder å bo og arbeide. Samtidig er gode og velfungerende lokalsamfunn av stor betydning for nettverk og viktig for rekruttering til bondeyrket.

Yrkeskollegaer og gode produsentmiljø er en del av et sikkerhetsnett og en forutsetning for at vi kan ta vare på hverandre i vanskelige situasjoner. I tillegg må det etableres formelle strukturer som trer inn når kriser knyttet til psykisk helse og dyretragedier oppstår.

Landbruket har for høy frekvens av ulykker og skader. Det er svært negativt for alle som blir rammet og for landbrukets omdømme. Næringa må snu dette. Gården skal være en sikker arbeidsplass og et trygt sted å bo! HMS må være en integrert del av rådgivningstjenestens arbeid for å sikre bondens arbeidsevne.

Kvinnens rolle og muligheter til å delta aktivt i næringa må styrkes. Rettigheter mht lovverk og vilkår må bedres, og informasjonsarbeid om dette må styrkes.

Gode velferdsordninger er helt nødvendig for å sikre bondens mulighet til ferie, fritid og avløsning ved sykdom. Velferdsordningene er spesielt viktig for at andelen av kvinnelige eiere og drivere i landbruket skal øke.

Norges Bondelag vil:

- sikre videreføring av velferdsordningene minst på dagens nivå
- arbeide for å få flere kvinnelige eiere og brukere i landbruket
- styrke dagens ordninger for graviditet, småbarnstid og barns sykdom
- stille krav til HMS-tilbudet i Norsk landbruksrådgivning om å koordinere ”bondens nettverk” ved krisetilfeller
- følge opp prosjektet ”Tryggere sammen” for bedre kunnskap om risiko, sårbarhet og beredskap

- arbeide for å nå 0-visjonen for dødsulykker i landbruket
- redusere antall skader i landbruket gjennom målrettet HMS-arbeid
- ha økt kunnskap om årsaker til ulykker, skader og helseutfordringer for bønder

Mål 2: Trygg mat og dyrevelferd i verdensklasse

Alle forbrukere skal ha tilgang til trygg mat av høy kvalitet. Landbruket skal tilby mat som er trygg, sunn og næringsrik. Norsk plante- og dyrehelse er i verdenstoppen. Å bevare og videreutvikle dette er avgjørende for folkehelse og trygg mat til alle. Dette er grunnlaget for høy tillit mellom forbruker og næring.

En oversiktlig verdikjede gjennom at maten produseres av norske bønder og foredles i norske næringsmiddelbedrifter gjør at norske politikere kan stille krav til dyrevelferd og trygg og sunn mat.

Delmål 1. Trygg mat til alle

Fortrinn i norsk produksjon

Gode egenskaper hos planter og dyr i norsk produksjon er resultat av bevisst og langsiktig arbeid med helhetlige avlsmål. Kaldere klima, mindre og spredte besetninger, god plante- og dyrehelse, god dyrevelferd og liten bruk av medisin og plantevernmidler er fortrinn å bygge videre på.

Norges Bondelag vil:

- at matproduksjon i Norge skal skje med restriktiv bruk av plantevernmidler og medisiner
- norsk mat skal være fri for GMO – genmodifiserte organismer
- opprettholde og praktisere et restriktivt regelverk for import av levende dyr og planter
- legge til rette for avl og sortsutvikling for å få dyr og planter tilpasset norske forhold og av ønsket kvalitet

Friske dyr trenger ikke antibiotika. Medisinforbruk i norsk husdyrproduksjon skal skje kontrollert, være lavt og sporbart. Forebyggende arbeid må prioriteres. Norsk husdyrproduksjon skal ikke bidra som kilde for antibiotikaresistente bakterier som kan overføres til mennesker

Norges Bondelag vil:

- hindre ny smitte inn i norsk husdyrhold gjennom folk og dyr
- ha strenge regler ved besøk i husdyrrom
- sikre økonomiske rammer rundt næringa som gir full kompensasjon når bonden pålegges krav om sanering

Delmål 2. Norsk dyrevelferd skal være i verdenstoppen

God dyrevelferd, kunnskap og gode holdninger hos bonden, sporbarhet og åpenhet i alle ledd i produksjonen er grunnlag for tillit til norsk mat. Ny kunnskap og teknologi, gir grunnlag for å ivareta dyras behov og velferd ved økende besetningsstørrelse og nye produksjonsformer

Kvalitetssystem i landbruket – KSL – dokumenterer at matproduksjonen foregår på en trygg måte og etter lover og forskrifter.

Norges Bondelag vil:

- at vi skal opprettholde og utvikle et godt og strengt regelverk for dyrevelferd, basert på kunnskap om dyras behov
- styrke samhandlingen mellom bonde, øvrig verdikjede, veterinærer og myndigheter
- arbeide for koordinering av regelverk og samarbeid mellom offentlige tilsynsorganer

Mål 3: Landbruk i hele landet

Alle areal må utnyttes best mulig. Arealet som er egnet til gras og beite må brukes til grovfôrproduksjon, og vi må produsere korn og grønt der det er naturgitte forutsetninger for det. Det må være økonomi i grovfôrproduksjonen i grovfôrområdene, samtidig som det må være lønnsomt å dyrke korn i kornområdene.

Delmål: 1 Økt lønnsomhet som grunnlag for investeringer og rekruttering

Priser må gjenspeile kostnader

Bondens inntekter kommer både fra markedet og som tilskudd. Vi vil produsere det norske forbrukere etterspør. Prisen til bonden må gjenspeile hva det koster å produsere maten. Høyere lønns- og kostnadsnivå, dyrere innsatsfaktorer og mindre gunstige naturgitte forhold, tilsier at norsk mat får et høyere prisnivå enn i mange andre land.

Norges Bondelag vil:

- at prisen på mat skal følge pris- og kostnadsutvikling ellers i samfunnet
- ha et importvern som gjør det mulig minst å ta ut kostnadsvekst i markedet

Økte budsjettoverføringer for å nå politiske mål

Overføringer er avgjørende for inntektsmulighetene, men utgjør en synkende andel, både av inntektene og statsbudsjettet. Etterslepet må fylles gjennom en forpliktende opptrappingsplan.

Budsjettoverføringer er grunnlag for å kunne videreføre et landbruk med store og små bruk som utnytter ressursene i hele landet.

Landbruk over hele landet gir betydelige fellesgoder *som ikke betales i noe marked.*

Matsikkerhet, kulturlandskap, biologisk mangfold, spredt bosetting, levende lokalsamfunn, tradisjon og kultur er samfunns-goder som må sikres gjennom overføringer.

Norges Bondelag vil:

- ha en aktiv landbrukspolitikk med utjevning etter størrelse og distrikt
- levere fellesgoder som samfunnet etterspør
- øke budsjettoverføringene

Mer til investeringer

Investeringer i framtidsrettet produksjonskapasitet og miljø- og klimarettede tilpasninger er nødvendig. Det er store investeringsbehov i bygninger, jord, lager og tørkekapasitet. For lav inntjening gjør det nødvendig med særskilte investeringstiltak.

Norges Bondelag vil

- at Stortinget bevilger ei flerårig investeringspakke øremerket for ombygging til løsdrift
- prioritere investeringsstøtte til små og mellomstore bruk
- arbeide for ei investeringspakke og prioriterer tiltak som
 - bidrar til å utnytte de totale arealressursene og ressursgrunnlaget på det enkelte bruk
 - gjøre næringa bedre i stand til å møte klimautfordringene
- øke tilskuddene til miljø- og jordforbedrende tiltak
- øke investeringsstøtta i grøntsektoren

Et mangfold av gårder i hele landet

Virkemiddelapparatet skal underbygge kanaliseringen – arbeidsdeling mellom distrikter. Alle produsenter skal ha gode inntektsmuligheter. Små og mellomstore bruk må prioriteres ved fordeling av budsjettmidler. Disse utnytter også verdifullt areal, men kan ikke utnytte stordriftfordeler.

Norges Bondelag vil:

- forsterke differensiering av tilskuddene etter distrikt og driftsulemper
- prioritere tilskudd til små og mellomstore bruk
- utforme tilskudd slik at bruk med ulike ressursgrunnlag kan utvikles og stimulere til bærekraftige gårdsbruk basert på nærliggende areal
- ikke øke konsesjonsgrensene for husdyrhold
- videreføre fylkesvise kvoteregioner for mjølk

Senke kostnader

Mange av produktene presses på pris gjennom økt konkurranse fra import, mens en stor del av kostnadene bestemmes av økonomiske og politiske faktorer innenlands. Tiltak som kan dempe og styre kostnadsveksten må til for å sikre inntjening.

Norges Bondelag vil:

- fokusere på kostnadssparende tiltak i driftsplanlegging, investeringer og bruk av teknologiske løsninger i landbruket
- bidra til bedre driftsledelse gjennom opplæring og rådgiving
- forenkle regelverk for sjølstendig næringsdrivende

Skatt og avgift er gode politisk virkemidler

Målrettede reduksjoner av næringsas skatte- og avgiftsbelastning vil styrke bondens økonomiske stilling, og er effektive virkemidler for både nærings-, distrikts- og fordelingspolitikk. Skattlettelser kan være et effektivt virkemiddel for å øke omsetning av fast eiendom.

Norges Bondelag vil:

- etablere fondsordninger for klima og miljø for jordbruket etter modell av skogfondsordningen
- at avskrivningssatsen på både driftsbygninger og husdyrbygninger må heves
- at investeringsstilskudd i distriktspolitiske virkeområde ikke skattlegges
- at næringsformue investert i gårdens maskiner og bygninger (arbeidende kapital) fritas fra formuesskatt

Rekruttering

Attraktive arbeidsplasser som gir rekruttering er avgjørende for å nå måla for norsk landbruk. Konkurransedyktige rammevilkår når det gjelder inntekt, sosiale ordninger, mulighet for fritid og anseelse er avgjørende.

Norges Bondelag vil:

- arbeide for å styrke næringas omdømme internt og eksternt
- sikre økonomiske rammer, inntekts- og investeringsmuligheter på linje med andre yrkesgrupper
- ha ordninger som legger til rette for familieliv, sosiale forhold og likestilling
- arbeide for kompetanseutvikling og muligheter for utdanning

Delmål 2: Økt matproduksjon på norske ressurser

Norsk jordbruksareal synker. Fra 2003 til 2013 er det en nedgang fra på 5 prosent fra 10.3 mill da til 9.8. mill da. Det har vært en omlegging av korn til grasproduksjon på Østlandet og grovfôrarealet er tatt ut av drift på Vestlandet og Nord-Norge. I tillegg omdisponeres matjord til andre formål. En større andel av husdyrproduksjonen skjer på importerte fôrressurser.

Denne utviklingen må snus. Produksjonen av korn må økes med siktemål om økt norskandel i matmjøl og kraftfôr. Bruken av gras- og beiteressursene på inn- og utmark som grunnlag for husdyrproduksjonen må øke. Markedspotensialet for frukt, bær og grønnsaker må utnyttes.

For å få mer produksjon på norske ressurser må sentrale virkemidler endres, andre virkemidler styrkes og nye tiltak på plass.

Økt korndyrking

Kanaliseringspolitikken er svekket. Norsk kornproduksjon er fallende. Samtidig går kraftfôrforbruket opp på grunn av større bruk av kraftfôr i mjølkeproduksjonen og økt forbruk til kraftfôrbasert husdyrproduksjon. Det gir økt import av råvarer til kraftfôr. Denne importen utgjør ca halvparten av samlet behov for fôr- og matmjøl, mot om lag en tredjedel for ti år siden.

Mer korndyrking styrker beredskapsevnen.

Norges Bondelag vil:

- ha en balansert opptrapping av kornpris innefor rammen av et velfungerende tollvern
- øke norsk kornproduksjon og bedre kornøkonomien gjennom
 - stimulere til økt mengde og kvalitet i kornproduksjonen

- øke lønnsomheten på mindre skifter gjennom tilskuddsordninger
- øke investeringsmidler til dreneringstiltak, og tørkings- og lagerkapasitet
- øke produksjonen av fôrmidler som grunnlag for husdyrproduksjonen med mål om å redusere fôrimporten. Norskandelen i kraftfôret skal økes.
- stimulere til økt kvalitet i fôrproduksjonen og økt norsk proteinproduksjon

Helhetlig fôrpolitikk – bruke areal over hele landet

Bedret kornøkonomi må balanseres mot pris på kraftfôr, som er en vesentlig kostnadsfaktor i husdyrproduksjonen. Det må stimuleres til økt bruk av grovfôr til mjølkeproduksjon, storfe- og sauekjøttproduksjon. Bruk av egenprodusert grovfôr må bli mer lønnsomt.

Norges Bondelag vil:

- stimulere til økt grovfôrforbruk gjennom økt kraftfôrpris til drøvtyggere. Dette kompenseres gjennom økt arealtilskudd i distriktene.
- ivareta økonomien i korn- og husdyrproduksjonen gjennom å balansere korn- og kraftfôrpris
- bruke prisnedskrivning som et virkemiddel for å sikre bruken av norsk korn i kraftfôret og konkurransekraften til norsk husdyrproduksjon
- sikre geografisk utjevning av kraftfôrpris gjennom styrket frakttilskudd
- stimulere til økt utnytting av grovforareal i distrikter med tilbakegang i jordbruksarealet gjennom målrettet bruk av arealstøtte

Økt produksjon av storfekjøtt

Store deler av det norske jordbruksarealet er best egnet for gras. Bare gjennom husdyra kan vi nyttiggjøre oss dette i matproduksjonen.

Færre mjølkekyr gir mindre kjøtt fra mjølkeproduksjonen. Sjøl om vi har flere ammekyr, er ikke dette nok til å kompensere bortfallet. For å dekke opp markedet må det satses mer på spesialisert kjøttproduksjon og stimuleres til økt kjøttproduksjon hos mjølkeprodusentene.

Norges Bondelag vil:

- styrke økonomien i kjøttproduksjonen
- redusere kraftfôrbruken i grovfôrbasert husdyrhold
- endre distriktstilskudd mjølk fra per liter til per dyr
- ha større innblanding av kjøttfegener i melkeproduksjonen
- stimulere til flere ammekyr
- jobbe for utnytting av beitepotensialet i fjell og utmark

Delmål 3: Opprettholde importvernet og nasjonal politisk styring

Alle lands rett og plikt til egen matproduksjon betinger velfungerende importvern. Målene for norsk landbrukspolitikken ivaretas best når politikken fastsettes og utvikles i vårt eget land. Norges Bondelag vil arbeide for at Norge ikke starter en prosess for å søke EU-medlemskap.

Tre avgjørende forutsetninger må ligge til grunn for norsk holdning og adferd/posisjoner i internasjonal handelspolitikk og praktisering av eksisterende handelsavtaler:

- Et importvern som ivaretar landbrukets konkurransevne innenfor kostnadsnivået i Norge
- Nasjonal styring over lover, regelverk og økonomiske virkemidler
- Ivaretagelse av matsikkerhet

Norges Bondelag vil:

- avvise internasjonale avtaler som ikke ivaretar retten til egen matproduksjon
- at framtidige WTO-avtaler må ivareta retten til egen matproduksjon
- utnytte handlingsrommet i tollvernet for å sikre volum, volumvekst og prisuttak i norsk jordbruksproduksjon
- jobbe for bedre balanse i EØS-avtalen
 - o at Norge ikke skal gi økte innrømmelser til EU i EØS-artikkel 19-forhandlingene.
 - o sikre et kompensasjonselement som gir like konkurransevilkår for norsk matindustri (RÅK-ordningen og tollregimet for RÅK-varer)
- at regjeringa utreder konsekvenser som grunnlag for avbøtende tiltak hvis eksportstøtta avvikles
- at en eventuell avtale mellom USA og Norge/EFTA som slår negativt ut for norsk landbruk (TTIP) må avvises
- sikre at Norge kan opprettholde sine strenge hygiene- og veterinærregler i eksisterende og eventuelle nye handelsavtaler

Delmål 4: Styrke markedsordningene

Ordningene for regulering av markedet og mottaksplikt, er avgjørende for å opprettholde et landbruk over hele landet.. Ordningene reduserer risikoen og gir stabile priser for bonden og sikrer industrien og forbrukerne stabile forsyninger. Mottaksplikt og forsyningsplikt er avgjørende for videre utvikling av lokal småskalaproduksjon, og bidrar også til innovasjon og produktmangfold. Bøndernes rett til samarbeid om videreforedling og salg av sine råvarer gjennom samvirke er vesentlig for balansen i verdikjeden for mat

Gjennomgang av forskrifter og regelverk tilpasset dagens funksjoner kan gi økt tillit til systemet. Mer åpenhet og tydeligere rammer for beslutninger og virkemidler kan bidra til dette.

Norges Bondelag vil

- at landbrukssamvirket skal ha rollen som markedsregulator og dermed ansvaret for prisuttak i henhold til jordbruksavtalen
- at priser i jordbruksavtalen, tiltak for markedsbalansering og Omsetningsrådet videreføres
- at mottaksplikten videreføres, slik at alle produsenter gis mulighet til å levere til fastsatte priser
- innenfor regelverket må det åpnes for å premiere for langsiktig produksjonsplanlegging
- avvise alternative modeller for mottaksplikten som ikke stimulerer til landbruk over hele landet
- støtte en forenkling av dagens ordninger for å forbedre og skape økt tillit til ordningene

Delmål 5: Bedre balanse og maktfordeling i verdikjeden for mat

Verdikjeden for mat kontrolleres av tre store matkjeder. Slik maktkonsentrasjonen på detaljistleddet er svært uheldig for både bonde, industri og forbruker.

Norges Bondelag vil:

- at det innføres en egen lov om god handelsskikk med et ombud på området, der avtaler og maktforhold mellom dagligvarekjedene og leverandører blir regulert
- ha obligatorisk og enhetlig merking på alle matvarer, også opprinnelsesmerking
- stimulere til etablering av nye omsetningskanaler som alternative til dagens tre dagligvarekjeder
- ha tiltak for å bevare samvirkebedriftenes gendistribusjon

Delmål 6: Lokalmat og økologisk produksjon

Høy innovasjonsgrad og offensiv produktutvikling er avgjørende for å opprettholde markedsandeler i et stadig tøffere dagligvaremarked. Velkjente volumprodukter, regionale og lokale spesialiteter og økologiske produkter bidrar sammen til positive holdninger til norsk mat. Lokalmat og andelslandbruk skaper viktige allianser mellom forbruker og bonde.

Norges Bondelag vil:

- at matens opprinnelse synliggjøres tydeligere gjennom bedre merkeordninger
- øke produksjon av økologisk mat minst i takt med etterspørselen
- være en pådriver for økologiske varer fra norske bønder også selges i markedet som økologiske produkt
- at etablerte og nye salgskanaler utvikles for å møte den økende interessen for lokalmat og økologisk mat
- stimulere til andelslandbruk og dyrking av mat i byene

Mål 4: Verdiskaping og gode lokalsamfunn

Delmål 1: Landbruk gir verdiskaping i hele landet

Norsk landbruk og matindustri utgjør den største vareproduserende verdikjeden i fastlands-Norge, med om lag 90 000 arbeidsplasser/sysselsatte. Overføringer på 14 mrd kr gir en verdiskaping på 40 mrd og 140 mrd i samlet produksjonsverdi i hele næringskjeden. Matindustriens andel av verdiskapingen i norsk industri har vokst, særlig etter finanskrisen i 2008. I økonomiske nedgangstider er matindustrien en stabiliserende faktor i økonomi og arbeidsliv.

Produksjon og næringsvirksomhet basert på landbrukets ressurser er viktig, mange steder avgjørende, for å opprettholde den lokale sysselsettinga og befolkningsgrunnlaget. Derfor må koplingen mellom landbrukspolitik og distriktpolitikk videreføres og styrkes.

Norges Bondelag vil:

- arbeide for en styrket anerkjennelse av landbruk og landbruksbasert matindustri innenfor norsk næringsliv

- arbeide for rammevilkår som ivaretar landbruket som grunnlag for næring og sysselsetting i distrikta

Delmål 2: Næringsutvikling for å styrke landbrukets inntektsgrunnlag

Bygdenæringer bidrar til verdiskaping og variert kompetanseutvikling og fører til økt sysselsetting både i lokalsamfunnet og på gården. Slik næringsutvikling er en mulighet til å utvikle gårdsbruket som arbeidsplass. Bygdenæringene har de beste forutsetningene for å lykkes dersom det tradisjonelle landbruket står sterkt. Landbruket og disse næringene er gjensidig avhengig av hverandre.

Norges Bondelag vil:

- fremme forpliktende og forretningsmessig samarbeid mellom næringsaktører, gjerne med samvirke som forretningsmodell.
- fokusere på økt markedskunnskap
- arbeide for gode støtteordninger og kapitalinstrumenter for etablerer og grundere i landbruket hos Innovasjon Norge, både gjennom jordbruksavtalen og i INs øvrige ordninger
- arbeide for at offentlig og privat kapital kan samvirke og utfylle hverandre overfor gründere i landbruket
- bidra til at risikokapital blir gjort tilgjengelig og til samme pris i næringssvake strøk som i landet ellers
- kjempe for geografisk utjevning og lik tilgang til kompetanse, kapital, tjenestetilbud og infrastruktur, uavhengig av bosted.
- arbeide for at regelverket i større grad blir tilpasset små gründervirksomheter

Ti grunner for norsk landbruk

- **Norsk landbruk gir mat på bordet.** Kjøtt, melk og plantevekster fra det norske landbruket står for om lag halvparten av maten vi spiser i Norge.
- **Norsk landbruk er i verdenstoppen på dyrehelse.** Vi bruker minst antibiotika av alle i Europa, og har svært lave forekomster av dyresykdommer og smittestoffer som kan smitte fra dyr til menneske.
- **Norsk landbruk har lavt forbruk av plantevernmidler.** Vårt kalde klima bidrar til god plantehelse og minsker behovet for plantevernmidler. Sammen med et strengt regelverk for bruk av slike stoffer. Resultatet er ren frukt og rene grønnsaker, og det laveste forbruket av plantevernmidler i Europa.
- **Norsk landbruk gjør at du vet hva du spiser.** Norsk mat holder høy kvalitet og produseres på en måte som tar hensyn til naturen og dyrene. Det er strenge kvalitetskrav til norsk landbruk og matindustri. Veien fra bonde til forbruker er kort og oversiktlig.
- **Norsk landbruk bidrar til levende lokalsamfunn over hele landet.** Matproduksjon foregår der jorda ligger, og gjør at vi har bosetting i alle deler av Norge. Landbruket og bonden gir vekst og bidrar til aktivitet i små og store lokalsamfunn.
- **Norsk landbruk skaper vekst og verdiskaping.** Hver tiende bedrift i Norge er et gårdsbruk. Det er 90 000 arbeidsplasser i verdikjeden for mat. Matindustrien er landets største fastlandsindustri med omsetning på om lag 140 milliarder kroner årlig.
- **Norsk landbruk sørger for et åpent og levende landskap.** Planteproduksjon og husdyr gir et åpent kulturlandskap. Beitedyr bidrar også til å opprettholde et biologisk mangfold i naturen.
- **Norsk landbruk bidrar til den globale matproduksjonen.** Verdens befolkning øker og vi står overfor stadig større klimautfordringer som vil skape problemer for verdens samlede matproduksjon. Da er det spesielt viktig med en sterk nasjonal matproduksjon.
- **Norsk landbruk garanterer matforsyning i krisetider.** Nasjonal matproduksjon og kunnskap om hvordan bruke jorda, er et viktig sikkerhetsnett i ei krisetid. Norsk landbruk er avgjørende for beredskap og sjølforsyning dersom det oppstår kriser som hindrer import av mat.
- **Norsk landbruk er ei viktig framtidsnæring.** Landbruket med sine fornybare råvarer vil være en sentral bidragsyter til en grønnere økonomi i framtida.